

Startzondag 8 september 2019
Oecumenische Janskerkgemeente Utrecht.

Thema: Samen-leven

SCHRIFTLEZING: Jeremia 29,1-14

Overweging

In haar laatste voorstelling 'Mens' stelt Wende Sniijders, 40 jaar oud, levensvragen:

Hoe moet ik leven,
waar gaat het heen?

Ik ben toch zoveel waard.
Ik voel me waardeloos, waarom?

Alles gaat kapot dus wij zeker
maar wie trekt zich zoiets aan?

'Wie trekt zich zoiets aan?'

Ik geloof dat de kerk een plek bij uitstek om zich zoiets aan te trekken: levensvragen van een mens die veertig jaar – een woestijnreis lang – door de wirwar van de wereld trekt.

Een plek om die oeroude vragen te verkennen in een bedding van bijbelse bronverhalen.

Het verhaal van vanmorgen is dat van Jeremia, profeet tegen wil en dank, een man, die geen profeet wil zijn: 'ik kan het niet!'.
Maar de Allerhoogste denkt daar anders over.

Hij raakt de mond van Jeremia aan:

Hiermee leg ik mijn woorden in jouw mond.

En zo wordt Jeremia schrijver, acteur en regisseur in de Goddelijke Komēdie.

Een komēdie die zich eerst laat aanzien als tragedie:

Ik zag de aarde, ze was woest en doods,
Ik keek op naar de hemel, er was geen licht.

De wereld is een woestenberg en Jeremia is niet te beroerd om de mensen daarvoor verantwoordelijk te houden:

Iedereen, van groot tot klein is op eigen voordeel uit;
van profeet tot priester, iedereen pleegt bedrog.
Ze verklaren de wond van mijn volk lichtvaardig voor genezen,
ze zeggen: "Alles gaat naar wens."
Nee, niets gaat naar wens.

...

Wee hem, die zijn huis op onrechtvaardigheid bouwt.

Jeremia pakt een zwaar houten juk, leg het op zijn nek, gaat naar de koning in Jeruzalem en zegt: jullie krijgen het zwaar.

Er is geen simpele oplossing, geen snel scenario.

Een andere profeet, de spin-doctor van de koning, pakt het juk van Jeremia af en breekt het in stukken en zegt: het valt wel mee. 'Alles gaat naar wens.'

Jeremia komt terug met een juk van ijzer: 'Niets gaat naar wens.'

Later in de tijd: het volk hééft het zwaar.

Het is weggevoerd vanuit Jeruzalem naar Babylonië. Het leeft in ballingschap.

Ver van huis. Ver van de tempel – het godsdienstige middelpunt. Ver van de Allerhoogste.

De mensen ervaren wat Jeremia namens de Ene had gevraagd:

Ben ik alleen een God van dichtbij
ben ik niet ook een God van ver?

De Aanwezige wordt alleen nog ervaren als afwezig, als gemis.

En dan laat Jeremia zich van een andere kant zien. Hij schrijft een brief. Een brief vanuit het verwoeste Jeruzalem naar de ballingen in Babylonië.

Een brief is bijzonder.

Laatst zei iemand tegen mij:

Ik vind het een gemis van deze tijd dat mensen geen brieven meer schrijven, niet meer dagen wachten op antwoord, niet meer hoeven broeden op een antwoord.

Een militair, ooit op missie in Srebrenica, zei me:

Post betekent veel als je zit opgesloten.

Het is een ontsnapping uit de gevangenis.

Hoe moet ik dat uitleggen?

Als je moet kiezen tussen eten of een brief, dan kies ik de brief.

Jeremia geeft de ballingen iets om op te kauwen.

En iets om te slikken:

Jullie komen voorlopig niet terug.

Deze ballingschap is niet zomaar voorbij.

Dus: Bouwt huizen en ga daarin wonen,
leg tuinen aan en eet van de opbrengst,
ga huwelijken aan, en verwek zonen en dochters,
zoek vrouwen voor je zonen en huw je dochters uit,
zodat zij zonen en dochters baren...

Kortom: jullie ballingschap gaat minstens drie generaties duren – zeventig jaar; dus maak er dáár wat van, bouw een leven op, leer leven op de plek waar je bent, creëer een thuis onder de mensen die jou vreemd zijn, voor wie jij vreemd bent.

En sterker: heb het goed met ze voor:

Bid tot de Heer voor de stad waarheen ik jullie weggevoerd heb, en zet je in voor haar bloei, want de bloei van de stad is ook jullie bloei.

Ik geloof niet in een Heer, die als een poppenspeler de volksstromen stuurt.

Ik geloof wel in een profeet, die het beste probeert te maken van de historische omstandigheden:

Het volk is weggevoerd, de mensen leven in ballingschap. Ze moeten wat.

En Jeremia kiest heel nuchter en praktisch positie tussen fatalisme en escapisme, tussen 'het komt nooit meer goed' en 'straks komen we thuis, dan komt alles goed'.

Ik was ooit in Aïda, al 60 jaar een Palestijns vluchtelingenkamp op de Westbank. Het was er een zootje. overal lag er vuilnis op straat. Ik vroeg aan onze Palestijnse gids: 'Waarom vegen de mensen hun straat niet?' Hij antwoordde: 'Omdat het dan lijkt of we hier blijven.' Terwijl de huizen waarnaar deze vluchtelingen terecht terugverlangen allang zijn vernietigd. De droom over daar en ooit veroorzaakte hier en nu lethargie.

Het kan ook anders. Fotograaf Henk Wildschut maakte een serie foto's in vluchtelingenkampen in Jordanië.

Eén foto staat op de voorkant van de liturgie. (Met dank aan Henk Wildschut.)

Tussen de tenten in het kamp zijn tuintjes ontstaan.

Kleine stukjes verzorgde grond.

Gecreëerd met wat er is aan spullen en planten.

Te midden van de ontheemding plekken van aandacht voor vorm en schoonheid.

Natuurlijk, er is een diep verlangen naar de tuin thuis, daar, ooit.

Maar de bloem bloeit nu.

Eén roos in de vluchtelingenwoestijn.

Tussen fatalisme en escapisme bloeit een bloem. Hier en nu.

Tussen verlammen en vluchten-in-een-droom gaat Jeremia hier en nu staan voor de verantwoordelijkheid.

Die verantwoordelijkheid is zowel naar buiten gericht als naar binnen.

Allereerst naar buiten:

Aanvaard dat je bent waar je bent.

Doe mee met de wereld waarin je leeft.

Deel haar zorgen.

Wees solidair.

Koester alle mensen om je heen.

En ook al leef je in een vreemde – wellicht vijandige – omgeving: denk, spreek en handel niet op basis van een vriend-vijand verhouding, leef niet vanuit polarisatie, niet vanuit een wij-zij oordeel.

Doe wat werkelijk het beste is voor iedereen.

Natuurlijk moeten wij ons afvragen in hoeverre we ballingen zijn, of en op welke manier we als gelovigen leven in ballingschap.

Maar laten we – terwijl we dat doen – als Janskerkgemeente kerk zijn in de stad en voor de stad.

Laten we binnen de hectiek een plek van rust zijn.

Laten we de rusteloze tijd onderbreken met een ander ritme.
Laten we te midden van het schreeuwerige aandacht trekken betekenis geven aan stilte.
Laten we in de waan van de dag herdenken wie en wat niet vergeten mag worden.
Laten we naast het recht van de sterkste, de slimste, de snelste zorgen dat alle mensen tot hun recht komen.
Laten we binnen de anonimiteit een plek zijn waar je bij je naam wordt genoemd.

En laten we vooral ook bedenken dat wij zelf de stad zijn.
Dat het ook onze hectiek, onze rusteloosheid is waarmee we naar de kerk komen.
Dus dat we zelf broodnodig hebben, wat we voor de stad doen.
 zet je in voor haar bloei,
 want de bloei van de stad is ook jullie bloei.

En daarmee richt de verantwoordelijkheid zich naar binnen.
Je verantwoordelijkheid nemen doet iets met je spiritualiteit.
Verantwoordelijkheid maakt je spiritualiteit aards.
Want we zijn niet groter dan we zijn. Maar ook niet kleiner.
Dus doe wat je kan op de plek waar je bent.
Zoals de joodse rabbi Tarfon gezegd heeft: 'Het is niet aan jou om het werk te voltooien, maar je bent ook niet vrij om er mee op te houden.'
Wat we geven aan de wereld om ons heen,
wat we bijdragen aan een leefbare samenleving,
ontvangen we zelf ook van binnen.
Door anderen tot hun recht te laten komen,
komen we zelf tot ons recht.
Door te zoeken naar het beeld van God in de ander,
vinden we iets van het beeld van God in ons zelf.

En daarmee raakt het goede aan het heilige.

Ook daar schrijft Jeremia over namens de Allerhoogste:

 Ik heb jullie geluk voor ogen, niet jullie ongeluk. ...
 Jullie zullen mij zoeken en ook vinden, als jullie mij tenminste met hart en ziel zoeken. Ik zal me door jullie laten vinden – en ik zal in je lot een keer brengen.

Ik begon met de vraag: Hoe moet ik leven?

Jeremia adviseert:

Op de plek waar je bent, leef samen, doe wat je kan,
zie de mens – kostbaar in Gods ogen. Net als jij.

En juist in dat alledaagse mens-zijn blijft de droom bewaard.
Juist het gewone samen-leven in de buitenwereld, voedt de binnenwereld.
Terwijl je blijft ben je op reis – de lange weg naar binnen.

En waar het heengaat?

Daarover schrijft Jeremia hierna:

Naar een leven zonder juk.
Je zult terugkeren uit je ballingschap.
Je wonden zullen helen.
Mijn liefde zal je altijd vergezellen.
Ik breng je weer tot bloei.
Je zult weer dansen.

Lied: **vuur van hemelpaarden**

het kind in mij is hier
dit huis, mijn straat, mijn dorp
via gebied en land en werelddeel
het zoekt mijn spoor in het heelal

ik kom thuis
niet langer bezig
wereldster te worden
superman, bestebroer

terwijl ik blijf ben ik op reis
met het gemak van engelen
het vuur van hemelpaarden

ik zit op terrassen aan het water
de ober danst met volle schalen rond

drink frisse zomercider
eet brood, zout, honing en olijven

de wind om mijn oren
blaast en fluit het oude liedje licht

omringd door oude vrienden
hun stemmen levend in mijn hart

na zoveel reizen ben ik aangekomen
zoveel mensen draag ik met me mee

zoveel stilte hoef ik niet te vullen
zoveel oude vragen houd ik uit

nieuw is er niets onder de zon
geniet, je bent bemind
en ooit wordt alles nieuw

terwijl ik blijf ben ik op reis
met het gemak van engelen
het vuur van hemelpaarden

Laat het zo zijn.

*

Kees van der Zwaard